

MESTERHÁZI ZSUZSA

**A TANULÁSBAN AKADÁLYOZOTT GYERMEKEK
INTEGRÁLT NEVELÉSE ÉS OKTATÁSA**

Útmutató a szülőknek

Segíteni szeretnénk, hogy lassan fejlődő, nehezen tanuló gyermekét minél jobban nevelhesse, hogy elkerüljön fölösleges problémákat, hogy saját maga és családja örömét lelje gyermeke minden apró és nagyobb eredményében, hogy lássa a kiutat a nehézségekből. A szakemberek nagyon sokat tehetnek és tesznek a lassú fejlődés rendbehozásáért, a tanulási nehézségek leküzdésért, de ez csak a szülőkkel, a családdal együtt lehetséges. Ez az útmutató hozzájárul ahhoz, hogy gyermeke nevelésével kapcsolatos kérdéseket kellő tájékozottsággal tudja mérlegelni, hogy a kisebb-nagyobb döntéseket jól át tudja gondolni. Eközben ne felejtkezzék el arról, hogy a szívére is hallgasson, mert a lassan fejlődő, nehezen tanuló gyermekeknek erre különösen szükségük van. Ha gyermeke fejlődése érdekében szakemberekhez kíván fordulni, akkor kimondott vagy kimondatlan kérdéseire útbaigazításokat találhat a következő oldalakon.

A különnevelés és az együttnevelés

A gyermekek többsége családban nevelkedik. A szülők így akarva-akaratlan nagyon sok tapasztalatot szereznek gyermekükről. Ha a kisgyermek fejlődése eltér a szokásostól, ha a szülők valamilyen elmaradást vesznek észre, fontos, hogy számbavegyék: Mikor állt fel? Mikor kezdett járni? Mikor mondta ki az első szavakat? Milyen a hangulata? Milyen az étvágya? Jól alszik-e? Mikor lett szobatiszta? Milyen betegségei voltak? – és így tovább. Minden szülő észreveszi, ha gyermeke feltűnően elmarad a hasonló korú gyermekek fejlődésétől. A gyermek fejlődési elmaradását három éves kora előtt szakemberek (gyermekorvos, pszichológus, gyógypedagógus) állapíthatják meg és a *korai fejlesztő központokban* lehet tanácsot és segítséget kérni a gyermek nevelésével kapcsolatban. Ezekben a központokban gondoskodnak arról, hogy minden hozzájuk forduló szülő a gyermek fejlődési problémájának megfelelő útmutatást kapjon és maga is részt vehessen a fejlesztő foglalkozásokon (pl. játékok, mozgásgyakorlatok, viselkedési szokások kialakítása), együtt a gyermekével. A fejlődésükben elmaradt gyermekek *együttnevelése* 0-3 éves korig döntő többségben a családban történik, és ehhez a család külön segítséget kaphat azoktól a szakemberektől, akik a gyermek *speciális nevelési szükséglete* szerint nyújtanak útmutatást és szükség esetén rendszeres fejlesztést.

Az óvodás gyermekek együttnevelése

A lassabban fejlődő gyermekeknek különösen szükségük van arra, hogy kortársaikkal együtt legalább 4 éves koruktól *óvodába* járjanak. Az óvodai élet napirendje, a különböző foglalkozások (pl. játék, mesehallgatás, mozgás, ének), a mindennapi élethez szükséges szokások (pl. az asztal megterítése, a játékok helyrerakása, tisztálkodás) a kisgyermek számára a fejlődés nélkülözhetetlen segítői. Különösen jó számára, ha az óvodában is és a családban is sok hasonló szokást gyakorolhat. – *Már az óvodai csoportokban megmutatkoznak a gyermekek fejlődésbeli egyéni különbségei.* Vannak ügyesebb, találékonyabb, szebben beszélő gyermekek és vannak olyanok, akik mozgásukban ügyetlenebbek, kevésbé figyelnek, szókincsük lassan gyarapodik, esetleg nyugtalanul viselkednek, több segítséget igényelnek. Ha ezek a problémák nem múlnak, hanem elmélyülnek (pl. a gyermek rendszeresen nyugtalan, nehezen talál kapcsolatot a felnőttekhez és a többi gyermekhez, nem figyel a beszédre, önkiszolgálásban feltűnően ügyetlen stb.), mindenképpen érdemes felkeresni a nevelési tanácsadót, ahol orvos, pszichológus, gyógypedagógus megvizsgálja a gyermeket. Felmerülhet az a gondolat is, hogy talán jobb helyen lenne a gyermek egy *speciális óvodában, ahol külön nevelik* a hasonló fejlődési elmaradást mutató gyermekeket. Speciális óvoda azonban nincs minden településen, legfeljebb a nagyobb városokban. A szülők ilyenkor nehéz választás előtt állnak. Mi lenne jobb a gyermeknek? Búcsút vegyenek-e a megszokott óvodától, esetleg naponta nagy távolságra utazzanak-e? Vagy maradjon inkább otthon a gyermek az iskoláskor kezdetéig? A gyermek számára az a legjobb, ha a lakóhelyéhez legközelebb eső óvodában kaphatja meg a fejlődéséhez szükséges speciális segítséget.

Minden gyermek esetében külön-külön kell mérlegelni, meghallgatva a szakemberek tanácsát, hogy inkább a lassabban fejlődő gyermekek speciális óvodája lesz-e a jó megoldás, vagy inkább egy olyan óvodát keressenek, ahol felvállalták a különböző képességű – közöttük a fejlődésükben elmaradt – gyermekek *együttnevelését (integrációját)*. Egyre több ilyen óvoda működik az országban. Ehhez nemcsak az óvoda elhatározása szükséges, hanem az is, hogy meg tudja-e teremteni azokat a nevelési és egyéb feltételeket, amelyek mindenképpen szükségesek a lassan fejlődő gyermekek segítéséhez. – A szakemberek pontosan tudják, hogy az óvodáskorú gyermek fejlődési elmaradásának egyes tüneteiből nem mindig lehet eldönteni, hogy a későbbi években milyen lesz a gyermek fejlődése. *Ezért lehetőleg az együttnevelés megoldása kívánatos az óvodában.*

A kisebb településeken, ahol csupán egyetlen óvoda létezik, nincs óvodaválasztási lehetőség. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy gyakran éppen ezek az óvodák vállalják egészen természetesen a lassan fejlődő gyermekeket. A nagyobb településeken esetleg hosszabb utazásra van szükség naponta annak

érdekében, hogy a lassabban fejlődő gyermek együttnevelő (integrált) óvodába járhasson. Rendkívül fontos, hogy az óvoda vezetője, a csoporttal foglalkozó óvónők, a gyermek szülei és a gyermek orvosa közösen beszéljék meg, hogy mit lehet tenni a gyermek legeredményesebb nevelése érdekében. – A gyermek viselkedéséből előbb-utóbb megállapítható, hogy jól érzi-e magát az óvodában, vagyis jó volt-e a döntés.

Az iskolás gyermekek együttnevelése

Az iskoláskorba lépő 6-7 éves gyermekek már nagyon sok mindent megtanultak, sok képességre tettek szert, érettek lettek az iskolára. Többségüknek nem is okoz különösebb nehézséget az iskola – számukra új – világa. Képesek hosszabban figyelni, feladatokat megérteni és elvégezni, vagyis úgy tanulni és viselkedni, ahogyan az iskola azt elvárja. Ha a tanköteleskorba lépő gyermek még nem iskolaérett, kaphat felmentést egy évre. Ez idő alatt a fejlesztő foglalkoztatás nagyon sokat segíthet a gyermeknek. Szeptember végére már minden 1. osztályban kiderül, hogy néhány gyermek számára nehézséget jelent az iskola elvárásainak megfelelni. Feltűnik, hogy egyes gyermekek a többiekhez viszonyítva sokkal lassabban dolgoznak, hamarabb elfáradnak, figyelmetlenül izegnek-mozognak, különösen a számok és a betűk megtanulása okoz nehézséget, kifejezőképességük gyenge, esetleg beszédhibájuk van, összetévesztik a jobb-bal irányt, nem ismerik eléggé a színeket, gyakran elfelejtik azt, amit hallottak, és így tovább. Nagyon sokféle megnyilvánulási formája lehet a *tanulási nehézségnek*.

A tanulási nehézség megállapítását szakemberek végzik: orvosok, pszichológusok, gyógypedagógusok, ők a *Tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság* tagjai. A vizsgálat eredményeinek megállapításához segítséget nyújtanak a tanítók és a szülők megfigyelései. A gyermek egész későbbi élete szempontjából meghatározóan fontos, hogy iskolai tanulmányait hogyan véleményezik, milyen döntéseket hoznak iskoláztatásával kapcsolatban. A döntésben a szülőnek meghatározó szerepe van. A magyar iskolarendszerben hosszú évtizedeken keresztül csak a *különiskolák* (korábban kisegítő iskolák, ma eltérő tantervű általános iskolák) tették lehetővé a tanulásban különösen elmaradt gyermekek speciális oktatását. Ma is ezekbe a külön általános iskolákba jár azoknak a nehezen tanuló – *tanulásban akadályozott* – gyermekeknek a többsége, akik átfogó tanulási nehézségeik miatt folyamatos gyógypedagógiai segítséget igényelnek. A közoktatási törvény azonban biztosítja a szülők iskolaválasztási jogát, illetve lehetővé tette ezeknek a gyerekeknek is a többségi iskolában való *együttnevelést (integrált oktatást)*.

Az iskolaválasztásra is ugyanaz érvényes mint az óvodaválasztásra. Ha az adott településen csak egyetlen általános iskola működik és ez az iskola már meg tudta teremteni az együttnevelés feltételeit, akkor az érintett gyermek és szülei

számára ez jó megoldás. Ha a gyermek lakókörnyezetében nincs ilyen iskola, akkor a több utazással járó távolabbi integrált iskola – ha van ilyen elérhető távolságon belül – vagy a külön/speciális pedagógiai program alapján működő általános iskola választása lehetséges. Nagyobb városokban kevesebb gondot jelent a szülőknek a gyermek számára megfelelő iskola kiválasztása. A kisebb falvakból azonban – a közlekedési távolságok miatt – gyakran diákotthonokban helyezik el azokat a tanulásban akadályozott gyermekeket, akik egyébként csak a lakóhelyüktől távoli iskolába járhatnának. *A gyermekek és a szülők számára az a legkedvezőbb megoldás, ha a gyermek a lakóhelyéhez legközelebbi iskolában tanulhat.* – Fontos tudni minden szülőnek, hogy a tanulásban akadályozott gyermeket a tankötelezettsége idején a speciális vagy eltérő tantervű általános iskolában is ugyanazok a jogok illetik meg mint a többségi általános iskola valamennyi tanulóját.

A tanulási nehézségek kialakulása

A gyermekek tanulási nehézségei nem egyik pillanatról a másikra alakulnak ki. Hosszú – gyakran éveken át tartó – folyamat vezet a tanulási nehézséghez. Általában nem egyetlen okra vezethető vissza, hanem többféle hatás következtében jön létre. A tanulási nehézségek rendkívül változatos tünetekben és szinten minden gyermeknél egyéni formában mutatkoznak meg. Az egészen enyhe, könnyen helyrehozható tanulási nehézségektől kezdve az átfogó és akár az egész életen át végighúzó tanulási problémákig igen széles a skála.

Milyen okai lehetnek a tanulási nehézségeknek?

1. *A gyermekek egészségi állapota, testi fejlettsége nem mindig kielégítő.* Egyes gyermekeknél már a magzati fejlődés során kialakulhatnak kisebb-nagyobb rendellenességek (pl. az anya betegsége, balesete, zaklatott életmódja, lelki sérülése, genetikai károsodások stb. következtében). Esetenként a szülés folyamatában érheti a gyermeket valamilyen sérülés (pl. elhúzódozó szülés, különböző komplikációk következtében), amelynek maradandó hatása lehet a gyermek fejlődésében. A koraszülött kisbabák testi fejlettsége még nem elég érett, gyakran évekre van szükségük ahhoz, hogy ezt az elmaradást behozzák. Előfordulhat az is, hogy a csecsemők vagy kisgyermekek fejlődése valamilyen komolyabb (pl. magas lázzal járó) betegség következtében lelassul. Ilyenkor megfigyelhető, hogy az addig jó étvágyú, érdeklődő, sokat mozgó kisbaba nyűgössé válik, rosszul alszik, az ételt elutasítja, nem figyel a családtagokra, mozgása nem olyan változatos, mint a betegség előtt. Ilyen esetekben a gyermekorvos, a védőnő ad tanácsot a szülőknek a legfontosabb

teendőkről és további útmutatást a gyermek fejlődéséhez szükséges intézkedésekről.

2. *A testi fejlődés elmaradása nagyon gyakran együtt jár a gyermek lelki fejlődésének megváltozásával.* A testi sérülések előidézhetik pl. a mozgásfejlődés lelassulását, az érzékszervek (különösen a látás-, hallás-, tapintás-érzékelés) fejlődésének nehézségeit. Emiatt a kisgyermek később tanul meg járni, szaladni, öltözködni, önállóan enni, később indul meg a beszédfejlődése. Kevesebb, egyhangúbb tapasztalatot szerez a környezetéről, csak részben tanulja meg azt, amit a jól fejlődő kortársai képesek megtanulni. Az egészségesen fejlődő gyermeket általában nagyon érdekli minden, ami a környezetében van és ami ott történik. Szeretik a tárgyakat rakosgatni, futkározni, bújócskázni, vízben pancsolni, mesét hallgatni és különösen szeretik a környezetükben élő felnőtteket, testvéreiket utánozni. Naponta újabb és újabb szavakat, kifejezéseket, mondókákat tanulnak meg, sokat kérdeznek. Ha a gyermeket a környezete nem veszi eléggé figyelembe, ha nem viszonozzák a közeledését, a mosolyát, ha a felnőttek nem mutatják ki örömeiket a gyermek fejlődése láttán, ha esetenként vagy tartósan elhanyagolják, ha keveset törődnek vele, akkor ezt az egyébként testi fejlődésében egészséges gyermek is nagyon megsínyli. Nemcsak akkor, abban az adott pillanatban, hanem hosszú éveken át, lehet, hogy egy életre szólóan. Ha a gyermek a környezetében gorombaságot tapasztal – még akkor is, ha nem ellene irányul – olyan lelki sérülést szenvedhet, aminek következményei csak később lesznek láthatók. Például abban, hogy nem lesz kedve az iskolában tanulni, vagy ő is követi az erőszakos viselkedési formákat, esetleg visszahúzódó lesz, szorongások gyötrik és emiatt lesz vele gyakran baj az iskolában. Mindez akadályozza a lelki fejlődését. Minden szülő ügyeljen arra, hogy gyermeke megőrizze az érdeklődését, játékos kedvét, segítse őt abban, hogy jó kapcsolatban éljen a családtagokkal, pajtásaival, a természettel, a környezete dolgaival és eseményeivel. Ezzel nagyon sokat tesz azért, hogy gyermeke szívesen és jókedvűen végezze a rábízott feladatokat. Ha szülő a gyermeke lelki fejlődésében rendellenességet tapasztal, beszélje meg az óvónővel, a tanítóval és forduljon például a nevelési tanácsadóknak, a pedagógiai szakszolgáltató intézményekben dolgozó szakemberekhez (orvos, pszichológus).
3. *Lehetséges, hogy a család nehéz szociális körülmények között él.* Például egyik vagy mindkét szülő munkanélkülivé vált, nagyon kevés a jövedelem, talán a lakás mérete és komfortja sem kielégítő. Könnyen úrrá lesz ilyenkor a rossz hangulat, a kiüttlanság érzése, a türelmetlenség. Az is előfordul, hogy az anyagi körülmények megfelelőek, de ezt igen nagy időráfordítással tudják csak előteremteni a szülők és emiatt a gyermekkel sokkal kevesebbet tudnak törődni, akkor is csak fáradtan. Előfordulhat, hogy valamelyik szülő tartósan

beteg vagy elválnak egymástól. A gyermek ilyenkor könnyen elveszíti belső biztonságérzetét, nehezebben alkalmazkodik a környezetéhez, bizalmatlanság alakulhat ki benne. Mindez nagyon megviselheti a gyermeket. Hiányozni kezd belőle az a természetes ösztönző erő, ami a kiegyensúlyozott családi környezetből származik. A gyermeknek látnia kell, hogy szülei meg tudnak oldani életproblémákat, konfliktusokat, le tudnak küzdeni nehézségeket, vagy legalábbis aktívan keresik a megoldásokat. Ha ezeket a viselkedési mintákat nem kapja meg a gyermek a családi környezetben, akkor esetleg ő sem lesz elég aktív a tanulásban, a rábízott feladatok elvégzésében. Ilyen esetekben keressék fel a szülők a családsegítő központot, a nevelési tanácsadót, a pedagógiai szakszolgáltató intézményeket. Munkatársaik (orvos, pszichológus, gyógypedagógus, szociális munkás, jogi tanácsadó stb.) ad útbaigazítást a többnyire igen összetett probléma megoldásához, és ilyen esetekben a gyermek külön fejlesztésben, a család pedig szociális támogatásban részesülhet. – A kisgyermek számára különösen fontos, hogy otthon is megteremtsék számára a játszáshoz szükséges feltételeket (játékszerek, képeskönyvek, stb.) és a szülők maguk is játszanak vele. A mozgás ügyessége az iskolai tanuláshoz sok segítséget jelent.

4. *Ha a gyermek fejlődése a felsorolt okok miatt lelassul és megváltozik, akkor nagyon gyakran előfordulhat, hogy az óvoda és különösen az iskola elvárásai elviselhetetlenek a számára. A tananyag mennyisége, a tanulási tempó, a tartós figyelmet igénylő feladatok, a viselkedési szabályok, az alkalmazkodás a sokféle követelményhez a jól fejlődő gyermekek számára is erőpróbát jelentenek. Nem lehet csodálkozni azon, hogy a lassabban fejlődő gyermek nem tud lépést tartani a többiekkel és lemarad. Amikor az 1. osztályba járók többsége már ismeri a betűket, sőt egyszerűbb szavakat is elolvasnak, akkor neki egy-egy betű felismerése is gondot jelent. A pedagógusok felismerték már ezt a problémát és éppen ezért a korszerű iskolát az jellemzi, hogy figyelembe veszik a gyermekek különböző fejlődési tempóját. A gyermekek képességeikhez igazodó feladatokat kapnak és a tanulócsoporton belül minden gyermek a saját fejlődési szükségletei szerint tud haladni. Az ilyen iskolákban nem büntetik, nem marasztalják el azt a gyermeket, aki lassabban dolgozik, aki még nem tudja úgy a tanultakat, mint a gyorsabb és ügyesebb gyerekek. A közoktatási törvény lehetővé teszi, hogy ne számjegyekkel osztályozzák az alsóbb osztályokban a gyermekeket, hanem a tanító élelőszóiban vagy írásban szövegesen értékelje a gyermekek teljesítményét. Az ilyen értékelés nagyon sokat segít minden gyermeknek, de különösen a lassan haladóknak, mert személyre szólóan megtudják belőle, hogy mi az, amit már megtanultak és mit kellene még megtanulni. A számjegyes osztályzatok ezt nem tudják eléggé kifejezésre juttatni. Az iskolában lemaradó gyermekek közvetlen segítői a tanítók és a tanárok. Ha a gyermek elmaradása olyan mértékű, amelyen ők már nem tudnak segíteni, akkor a szülőkkel együttmű-*

ködvé megkeresnek más szakembereket, pl. a *Tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságot*, ahol alapos orvosi, pszichológiai, pedagógiai vizsgálatokon állapítják meg a gyermek tanulási elmaradásának okát, súlyosságát, típusát és a segítség lehetőségeit.

Milyen típusú tanulási nehézségeket ismerünk?

Tanulási elmaradás

Ez a legegyszerűbb tanulási nehézség akkor jelenhet meg, ha a gyermek élethelyzetében valamilyen nehezítő körülmény alakul ki. Például egy több hétig tartó betegség (skarlát, májgyulladás, baleset, műtét stb.), ami ágyhoz köti a gyermeket, akár otthon, akár kórházban. Ilyenkor a gyermek nem tud részt venni az iskolai tanulási folyamatban, és mennél tovább tart a betegség, annál inkább elmarad az osztálytársaitól. A felgyógyulása utáni hetekben nehezebbre esik a tartós figyelem és minduntalan azt tapasztalja, hogy nem tud egészen lépést tartani a többiekkel. Ilyen esetekben a pedagógusoknak és szülőknek szinte napi kapcsolatot kell tartani annak érdekében, hogy a gyermek a legkevesebb megterheléssel pótolni tudja a mulasztottakat. Több hónapos betegség után felmerülhet az osztályismétlés kérdése. Nagyon megfontoltan kell mérlegelni, hogy mi lenne jobb a gyermeknek. Tanácsos orvossal és pszichológussal is megbeszélni a kérdést, mielőtt a döntés megszületik. Egyébként nagyon valószínű, hogy a pár hetes vagy néhány hónapos, betegség miatti iskolai mulasztás – ha a gyermek testi egészsége teljesen rendbe jött – *eredményesen pótolható*, és a következő osztályokban már nem lesz tanulási problémája. Ehhez azonban az szükséges, hogy a gyermek időben segítséget és megértést kapjon, mind az iskolában, mind a családban.

Lehetséges az is, hogy a család életében következik be valamilyen változás, például más lakásba, másik településre költöznek és emiatt iskolaváltoztatás szükséges. Minden gyermeknek rövidebb-hosszabb időre van szüksége ahhoz, hogy az új iskolában feltalálja magát és eddigi tanulási teljesítményei ne romoljanak. – Előfordulhat a szülők válása vagy valamelyik szülő halála után az érzelmi okokra visszavezethető teljesítménycsökkenés. Az a szülő is, akivel a gyermek tovább él, maga is nehéz helyzeteket élt meg, amit fel kell dolgoznia, emiatt kevesebb energiája maradhat gyermeke segítésére. Ilyen családi változásról mindenképpen jó tájékoztatni a gyermek pedagógusait (osztálytanítót, szaktanárokat, napközivezetőt), akik tapintattal, fokozottabb figyelemmel átsegíthetik a gyermeket ezen a nehéz időszakon. *Ha a gyermek nem kapja meg ezt a segítséget, tartóssá válhat a gyenge tanulmányi eredmény.* – Ha a szülők túl szigorúak a gyermekkel, többet várnak el tőle, mint amire a gyermek képes, könnyen szorongóvá válik, ez pedig rontja a tanulási eredményt. A nehezen tanuló (tanulásban akadályozott) gyermekek gondolkodása, beszéde lassab-

ban fejlődik. A kérdésekre nem mindig válaszol ügyesen, figyelme könnyen elterelődik, nehezebben találja meg a helyes kifejezéseket. Éppen ezért biztatásra, bátorításra, segítségre van szüksége. Ha így bánnak vele a családban, könnyebben fog fejlődni.

Tanulási zavar

Jó képességű és gyenge képességű gyermekeknél is előfordulhat. *A tanulási zavarok általában az idegrendszer működési rendellenességeivel függenek össze.* Ide tartozik az olvasás-írászavar (diszlexia, diszgráfia), számolási zavar (diszkalkulia), a nyelvtani szerkezetek felismerésének és alkalmazásának zavara, általános figyelemzavar stb. Ezeket a gyermekeket az jellemzi, hogy egy-egy tantárgyban (pl. matematika, magyar nyelv) rendkívül gyengén teljesítenek, az osztályfoknak megfelelő tananyagot nem tudják elsajátítani, ugyanakkor az összes többi tantárgyban elfogadhatóan, sőt egyes tantárgyakban nagyon jól teljesítenek. Ennek az az oka, hogy a gyermek tanulási képességének bizonyos területein tartós és komoly eltérések állapíthatók meg. – A tanulási zavarokat nagyon gyakran kíséri figyelemzavar, ingerlékenység, mozgásos nyugtalanság. A gyermeknek nehezebbé esik tartósan az adott tanulási feladatra összpontosítani, gyengébb a teherbíró képessége, gyorsan elfárad. Ilyen esetekben *az iskolai és családi környezet viselkedése a gyermekkel szemben javíthatja vagy ronthatja a gyermek állapotát.* A tanulási zavarok esetén kizárólag olyan szakemberek (orvos, pszichológus, gyógypedagógus) tudnak segíteni, akik jól ismerik az egyes tanulási zavarok terápiáját (pl. a diszlexia-, diszkalkulia-specialisták). A tanulási zavarral küszködő gyermeknek többnyire iskolai tanulmányainak teljes időtartama alatt rendszeres fejlesztésre, terápiára, gyakorlásra van szüksége, szakember vezetésével, aki együttműködik a szülőkkel és a gyermek pedagógusaival. A tanulási zavarok enyhíthetők, azonban bizonyos esetekben meg kell tanulnia a gyermeknek és környezetének az adott tanulási zavarral együtt élni. *A közoktatási törvény lehetővé teszi, hogy egy-egy tanulási területre szorítókozó tanulási zavar (pl. matematika tanulási zavar) esetén a gyermek felmentést kapjon az osztályozás alól.*

Tanulási akadályozottság

A tanulási nehézségnek ez a típusa a tanulás minden területére kiterjed, hosszan tartó, végigkíséri a gyermeket egész iskolai pályafutása alatt. *A tanulási képesség fejlődésében olyan átfogó zavar következett be, ami jelentősen akadályozza a gyermek tanulását.* Gyógypedagógiai eszközökkel azonban ezen az állapoton is nagyon sokat lehet javítani, és meg lehet előzni a tanulási akadályozottság további romlását. A tanulásban akadályozott gyermekek is képesek elvégezni – gyógypedagógiai segítséggel – az eltérő tantervű általános iskolát, ill. gyógypedagógiai segítségnyújtással a többségi általános iskolában

integráltan is tanulhatnak. – *Ha nem kapnak elég segítséget ezek a gyermekek az iskolában és családban, akkor kudarc-kudarca halmozódik, egyre jobban elfordulnak az iskolától, tanulási kedvük (motivációjuk) és önértékelésük rohamosan csökken, és ezzel életesélyeik is romlanak. Megfelelő szakértelemmel azonban ez elkerülhető és hozzá lehet őket segíteni az örömmel és figyelemmel végzett eredményes tanuláshoz.*

A tanulási nehézségek megállapítása

A probléma megbeszélése

Ha a szülő, az óvónő vagy a gyermek tanítója azt tapasztalja, hogy a gyermek fejlődése elmarad a többi gyermekétől és figyelme, tanulási kedve tartósan gyenge, romlik vagy kezdetől fogva rossz a tanulmányi eredménye és ezen nem tudnak segíteni, akkor a *Tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság* szakemberei (orvosok, pszichológusok, gyógypedagógusok) hivatottak arra, hogy orvosi, pszichológiai, ill. gyógypedagógiai vizsgálatok eredményei alapján diagnózist készítsenek a gyermek tanulási képességének állapotáról. A vizsgálat csakis a szülők egyetértésével történhet. Ebben a vizsgálatban a *szülőktől* részletes tájékoztatást kérnek a családi körülményekről és a gyermek eddigi fejlődéséről (pl. milyen a szülők egészségi állapota; hogyan zajlott le a terhesség és a szülés; hogyan fejlődött a gyermek mozgása, beszéde, önállósága, viselkedése; milyen betegségei voltak; milyen körülmények között él a család stb.). Megkérdezik a gyermeket nevelő *óvónőt, ill. tanítót* a gyermek közösségi viselkedéséről, fejlődési nehézségeiről (pl. mit tud könnyen és jól teljesíteni, ill. milyen területeken marad el a többiektől stb.).

Orvosi, pszichológiai, gyógypedagógiai vizsgálat

Az *orvosi vizsgálat* megállapítja, hogy milyen a gyermek testi fejlettsége, egészségi állapota, előfordult-e korábban olyan károsodás, ami miatt a gyermek fejlődése lelassult, ill. testi növekedése megfelel-e korának, érzékszerveiben és mozgásában vannak-e rendellenességek, van-e valamilyen szervi betegsége vagy idegrendszeri elváltozása.

A *pszichológiai vizsgálat* arra derít fényt, hogy milyen a gyermek lelki fejlettségének állapota (pl. életkorának megfelel-e a beszéde, a mozgása, hogyan játszik, mivel szereti elfoglalni magát, hogyan viselkedik a környezetével, érte-e őt valamilyen lelki sérülés stb.). Különösen fontos megállapítani, hogy az egyes lelki folyamatok (pl. megfigyelés, emlékezés, gondolkodás, érzések és akarati tulajdonságok) egyenletesen és a gyermek életkorának megfelelően fejlődtek-e, vagy ezek közül mely területeken mutatkozik lemaradás.

A *gyógypedagógiai vizsgálat* a gyermek eddigi tanulási szokásait, eredményeit veszi számba. Akár az óvodából iskolába lépő gyermek, akár az iskolás gyermek általános tájékozottsága, rajzai, írásbeli munkái, a számolási feladatok megoldása, a tanuláshoz szükséges figyelme a szakember számára nagyon sokat mond arról, hogy a tanulási nehézségnek milyen típusa, és milyen súlyossági foka alakult ki a gyermeknél. Az alapos beszédvizsgálat megállapítja, hogy a gyermeknek milyen fejlesztésre (pl. logopédiai kezelésre) van szüksége.

A vizsgáló szakemberek a vizsgálati eredményeket egymással megbeszélve megállapítják a gyermek további fejlesztésének, terápiájának legfontosabb teendőit, és mindezt írásban is rögzítik. Javaslatot tesznek arra, hogy a szülők milyen iskolába írassák be a gyermeket, vagyis kijelölik a gyermek állapotának szakmai szempontból leginkább megfelelő intézményt. Ez lehet egy többségi általános iskola (a gyermek számára speciális külön segítséggel), vagy az eltérő tantervű általános iskola. A részletes tájékoztatás, megbeszélés alapján a szülőknek kell eldönteniük, hogy gyermekük számára melyik iskolát választják: a különnevelést vagy az együttnevelést.

Iskolaválasztás

Az *eltérő tantervű általános iskolában* a gyermekek a képességeiknek megfelelő tananyag szerint, kisebb létszámú osztályokban tanulnak, speciálisan képzett gyógypedagógusok irányításával. Minden tanév végén bizonyítványt kapnak, és a 8. osztály elvégzése után általában speciális szakiskolában tanulnak tovább, ahol különféle szakmai végzettséget szerezhhetnek. Ha a gyermek mozgásában, beszédében vagy más területen fokozottabb elmaradást állapítanak meg, akkor egyéni rehabilitációs foglalkozásban részesül az iskolában.

A *többségi általános iskolában* a szokásos létszámú tanulócsoportban halad a nehezen tanuló gyermek is, kortársaival együtt. A tanulási lemaradás csökkentésében – a tanulási nehézség súlyosságától függően – az iskola által külön alkalmazott gyógypedagógus is foglalkozik vele. Ez a speciális fejlesztő foglalkozás történhet a tanulócsoporton belül (ilyenkor két pedagógus van az osztályban: a tanító és a gyógypedagógus), vagy külön. Ilyen esetben a gyermek az egyes tanítási órákon, vagy az – óra egy részén – nem vesz részt, hanem a gyógypedagógus irányításával (külön erre a célra berendezett és felszerelt helyiségben) vagy egyedül, vagy 2-3 társával együtt kis csoportban végez olyan feladatokat, gyakorlatokat, amelyek elősegítik a tanulási elmaradás csökkentését.

A szakértői bizottság tájékoztatja a szülőket arról, hogy hol található a lakóhelyhez legközelebbi eltérő tantervű általános iskola, ill. van-e elérhető távolságon belül olyan többségi általános iskola, amelyik meg tudta már teremteni a nehezen tanuló gyermekek együttnevelésének (integrált nevelésének) feltételeit. Ha a szülő ezt az iskolát választotta, akkor keresse fel mielőbb az iskolát, hogy gyermekét beirathassa. Az iskola vezetése, ill. az osztálytanító megkapja a szakértői bizottság vizsgálati eredményét, amelynek alapján tájékozódhatnak a gyermekről.

Az integrált nevelés feltételei, előnyei és problémái

A gyermekek többsége jól érzi magát más gyermekek között, egymástól sokat tanulnak, gyakran utánozzák egymást. A lassan tanuló gyermek számára előnyös lehet, ha nálánál gyorsabban, könnyebben fejlődő gyermekek között lehet, mert ez serkentheti őt az együtt haladásra és beszéde, viselkedése kedvezően változhat. A közös tanulás és közös játék fejlesztő hatású lehet. *Nagyon kell azonban ügyelni arra, hogy az elmaradó gyermeket osztálytársai ne közösjék ki, ne gúnyolják, hanem ténylegesen befogadják.* Ennek érdekében a pedagógusok és a többi gyermek szülei nagyon sokat tehetnek. Ha az osztályban sikerült kialakítani olyan légkört, melyben a jobbak segítik a gyengéket, akkor ez kölcsönösen jó eredményre vezethet. Az ügyesebbek és jobb képességűek egy életre szólóan megtanulhatják, hogy az emberek közötti különbségek nem akadályozzák a kapcsolatot és az együttműködést. A gyengébben teljesítő gyermekek pedig átélhetik azt a biztonságérzetet, amit társaik segítsége jelent, és ez nem ritkán jobb teljesítményekre is ösztönzi őket. Így minden gyermekben kialakulhat így reális önértékelés és egymás teljesítményeinek pontosabb megítélése. Nem az ingerlékenység és az elutasítás lesz úrrá, ha valaki nem képes ugyanarra, mint a többség, hanem annak belátása, hogy nem lehet elvárni az egyformaságot.

Az osztálytanító számára mindenképpen megterhelést, többletmunkát jelent, ha a tanulócsoportha speciális segítséget igénylő gyermek jár. Ezért mindenképpen szükséges, hogy a nehezen tanuló gyermeket el tudja fogadni és el tudja fogadtatni az osztályával. Előnyös lehet azonban a számára, hogy ilyen esetben mindenképpen szükséges korszerű tanulás-szervezési és tanulás-irányítási módszereket bevezetni, amelyek lehetővé teszik a tanulók képességeihez igazodó differenciált feladatadást, kiscsoportos oktatási formákat, modern teljesítményértékelési eljárások alkalmazását (pl. lényegesen több szöveges értékelést mint osztályozást). *A tanító pedagógiai látóköre tágul és szakmai felkészültsége növekszik, ha többféle taneszközzel tud dolgozni az egyéni képességszintek ismerete alapján.* Különösen kedvező lehet számára, ha a gyermekek tanulási problémáit – nemcsak a kifejezetten nehezen tanuló gyermeket – gyógypedagógussal meg tudja beszélni, tanácsot kérhet tőle bizonyos tanulási lépések sorrendjének, nehézségi fokának megállapításában. Hamarosan tapasztalni fogja, hogy sok segítőtársat talál az osztályban is: a jól tanuló gyermekek együtt tanulnak a gyengébbekkel. Ezáltal olyan *pozitív személyiségvonások, tulajdonságok alakulhatnak ki*, mint pl. szerepvállalási képesség, a tanulási feladatok elvégzésének megtervezése, türelmesség a gyengébbekkel szemben, kreativitás a problémák megoldásában. Az osztálytanítónak természetesen mérlegelnie kell, hogy az 5-6. osztálytól felfelé milyen pedagógiai feltételek mellett lehetséges a tanulásban akadályozott gyermeknek integráltan tanulni.

Az iskolavezetésnek és az iskolafenntartónak együttesen kell megteremteni azokat az anyagi, dologi és személyi feltételeket (a tanulásban akadályozott gyermekek után járó és csakis az ő fejlesztésükre fordítható emelt szintű normatíva összegéből), amelyek lehetővé teszik az iskolában az integrált oktatást. Vagyis gyógypedagógust kell alkalmazni, a speciális fejlesztéshez szükséges taneszköztárat be kell szerezni, a fejlesztő helyiséget ki kell alakítani. Az iskola működési rendjét (órárendek, tájékoztatók elkészítése, tanulócsoportok kialakítása, pedagógusok továbbképzése stb.) úgy kell kialakítani, hogy ezzel is segítsék az integráltan tanuló gyermekek eredményes nevelését. Ennek az lesz az előnyös következménye, hogy az érintett szülők körében fokozott bizalom és segítőkészség alakul ki az iskola iránt. Minden iskolának jó reklám lehet, ha vállalkozik az integrált oktatásra.

Az *integráltan tanuló gyermekek szüleinek* számolniuk kell azzal, hogy a többi szülő körében először értetlenséget és idegenkedést tapasztalnak a tanulásban akadályozott gyermek iránt. Attól tartanak, hogy ez kárára lesz saját gyermeküknek. Például azért, mert a tanítónak így kevesebb ideje, figyelme jut a többiekre, vagy rossz szokásokat tanulhat meg a gyermekük és emiatt romlani fog a tanulási teljesítménye. – Nagyon fontos valamennyi szülőt tájékoztatni, ha a tanulócsoportba felvesznek tanulásban akadályozott gyermeket is. Jó, ha az osztálytanító maga készíti fel erre a szülőket, az iskolavezetés támogatásával. A nehezen tanuló gyermek felvétele mellett szóló érvek között elmondhatja, hogy *az iskola törvényben biztosított jogot érvényesít és minden szülőnek döntési joga van gyermeke iskolájának megválasztásában*. El lehet mondani azt is, hogy a külön segítségre szoruló gyermekkel együtt jár a gyógypedagógus alkalmazása, aki esetenként enyhébb természetű tanulási és viselkedési problémák esetén más gyermeknek is tud segíteni. Célszerű időről-időre (pl. szülői értekezleten) a szülőket tájékoztatni arról, hogy milyen tapasztalatokat szerzett az iskola az integráltan tanuló gyermekkel kapcsolatban. A szülők közötti megfelelő egyetértés és együttműködési szándék esetén – az eddigi tapasztalatok szerint – *kialakul a belátás és megértés arról, hogy a differenciált oktatásból saját gyermekük számára is előnyök származhatnak* (pl. jobban megkapja a gyermek az érdeklődési körének megfelelő irányítást, jobban elsajátítja az önálló tanulás technikáit stb.).

A szülők szerepe és feladatai az integrációban

Fokozott felelősség

A szülőknél tudniuk kell, hogy az integrált nevelés választásával a gyermek nevelésével kapcsolatos felelősségük megnő. Nemcsak a gyermek iskolai munkáját kell napi rendszerességgel nyomon követniük, hanem az iskolával –

elsősorban az osztálytanítóval – és a gyermekkel külön foglalkozó gyógypedagógussal folyamatosan kapcsolatot kell tartani. Naponta meg kell nézni a gyermek füzeteit, egyéb iskolai munkáit, házi feladatait. Fokozottan segíteni kell a gyermeknek tanszerei rendben tartásában. Ha a gyermek a délutánt nem a napköziben tölti – esetleg ez nagyon fárasztó lenne a számára – akkor segíteni kell a házi feladat elkészítésében, a másnapra szükséges taneszközök összekészítésében. Ügyelni kell arra, hogy a gyermek eleget és nyugodtan aludjon. A családi életet úgy kell megszervezni, hogy a gyermek reggelenként pontosan megérkezze az iskolába. – *A gyermeket nem lehet büntetéssel tanulásra kényszeríteni.* Ha a gyermek jól érzi magát az iskolában, jó a kapcsolata a társaival, szívesen elfogadja a pedagógusok útmutatásait és barátságos, kiegyensúlyozott a családi légkör, akkor a gyermek szívesen tanul, még akkor is, ha ez nem megy neki könnyen. Ha a gyermek azt tapasztalja, hogy szülei, tanítói elvárják tőle, hogy feladatait a tőle telhető legjobban elvégezze és az eredményeiről tárgyilagos és barátságos visszajelzést kap, akkor kialakul benne az az érzés, hogy a tanulásnak, majd később a munkának értéke és értelme van; úgy tartozik hozzá a mindennapi élethez, mint az étkezés vagy a pihenés. – Az iskolaválasztás kérdésében mindenképpen szükséges meghallgatni a szakértői bizottság javaslatát. A gyermek számára legmegfelelőbb iskola kiválasztásában segíthet, ha a szülő meglátogatja a kijelölt iskolát, beszélget a tanárokkal.

Több türelem

A szülők ne veszítsék el a türelmüket, ha azt tapasztalják, hogy gyermekük lassan halad a tanulásban, sok hibát ejt az olvasási, írási, számolási, nyelvtani és egyéb feladatokban. A türelmes gyakorlás meghozza az eredményt. Tekintettel kell lenni arra, hogy a nehezen tanuló gyermekek könnyen elfáradnak, figyelmük gyorsan elterelődik. Ezen sem lehet büntetéssel segíteni. A nagyon figyelmetlen gyermekek számára a rendszeres életritmus (a reggeli felkelés, az esti lefekvés, az étkezések lehetőleg azonos időben történjenek) segíti a tanulási szokások kialakulását. Ha családban több gyermek is él, őket is célszerű megtanítani arra, hogy nem lehet zavarni azt, aki tanul. – Tekintettel kell lenni a gyermek mozgásigényére és arra, ha a nap egy részét osztálytársaival, barátaival szeretné eltölteni. Konfliktus alakulhat ki abból, ha a gyorsabban tanuló gyermekek hamarabb lemennek/kimennek a játszótérre, többféle szabadidős programjuk van (sport, különórák, hobbi-foglalkozások stb.), mint a nehezen tanuló gyermeknek. *A gyermek egyik legnagyobb problémája éppen az, hogy lassabban csinál általában mindent, vagy ha kapkod, akkor sokat hibázik; több segítséget igényel és eredményei nem jelentkezik olyan gyorsra, mint a többi gyermeké.* Emiatt az integrált nevelés esetén is bekövetkezhet a tanítási órán kívüli elkülönülés. Ezen úgy lehet segíteni, ha a gyermek érdeklődésének ismerete alapján – vele együtt – ki lehet választani néhány szabadidős programot (különösen fontos a testnevelés, az erő kifejtést és ügyességet kívánó játékok és sportok, vagy a kézművesség,

esetleg művészeti foglalkozás valamilyen fajtája, esetleg természetjárás), amelyben a gyermek további képességeit fejlesztheti. Nem ritkán előfordul, hogy a nehezen tanuló gyermekek bizonyos területeken (pl. ének, rajz, drámajáték, úszás, atlétika) kevésbé vagy egyáltalán nem maradnak el társaiktól, ha a szülők ügyelnek arra, hogy a gyermek ezt a fejlődési többletet megkapja. Nagyon fontos, hogy ezeken a foglalkozásokon is egyenrangú partnerként fogadják el őt a társai. A kisebb-nagyobb sikerek motiválni fogják őt arra, hogy a tantermi tanulásban, a házi feladatok elkészítésében, a mindennapi élet tennivalóinak elvégzésében is jobban teljesítsen.

Segítő tanácsadás

A tanítóval és a gyógypedagógussal folytatott beszélgetéseken ne csak a gyermek aktuális viselkedése és tanulási eredményei kerüljenek szóba, hanem a szülő kérjen rendszeresen tanácsot, hogy hogyan segítse otthon a gyermeket a tanulásban, viselkedésben, milyen szokásokat alakítsanak ki. Ha gyermeke osztályában szülői esteket, nyílt napokat rendeznek, feltétlenül vegyen részt azokon, és látogassa az iskolai rendezvényeket, amelyekre a szülőket is meghívják (tanévnyitók, tanévzárók, gyermekelőadások, kirándulások stb.). Ez a legbiztosabb módja annak, hogy a szülők naprakészen tájékozottak legyenek az iskola életéről, az elvárásokról. Ha gyermeke viselkedésében bármilyen problémát tapasztal (elzárkózik, ingerült, sír, nem jön haza időben stb.), forduljon haladéktalanul az osztálytanítóhoz és/vagy a gyógypedagógushoz.

A gyógypedagógus szerepe és feladatai az integrációban

Szaktudás

A gyógypedagógusok különböző szakokon szereznek gyógypedagógiai tanári vagy gyógypedagógiai terapeuta diplomát. A nehezen tanuló gyermekek oktatására, fejlesztésére azok a gyógypedagógusok illetékesek, akik a *tanulásban akadályozottak pedagógiája* (korábban: oligofrénpedagógia) szakon szereztek diplomát. Természetesen szükség esetén (pl. ha a gyermeknek beszédhibája, beszédfejlődési rendellenessége van) más szakon végzett gyógypedagógusra is szükség lehet.

Az integrált nevelést segítő gyógypedagógus nemcsak egyetlen tanuló-csoport nehezen tanuló gyermekeivel foglalkozik, hanem az iskola többi osztályában integráltan tanuló gyermekkel is; esetenként több iskolával tart kapcsolatot. Szerteágazó munkája miatt egy-egy gyermekkel hetenként 2-3 alkalommal tud foglalkozni. A foglalkozások időtartamát és órarend szerinti beosztását a rábízott gyermekek fejlesztési szükségletei alapján határozza meg,

egyeztetve az osztálytanítóval és az iskolavezetéssel. A szülőkkal folytatott megbeszélésekre csakis a a foglalkozásokon kívüli időben kerülhet sor. A megbeszélést kezdeményezheti akár a szülő, akár a gyógypedagógus. A beszélgetés időpontját és időtartamát előre meg kell állapítani.

Fejlesztő terápia

A gyógypedagógus rendelkezik a gyermekek vizsgálati anyagaival (ezt a szakértői bizottság bocsátja rendelkezésére). Rendszeresen látogatja a tanulócsoporthat, óráit, megfigyeléseket készít a nehezen tanuló gyermekekről és tapasztalatot cserél a tanítókkal. Erről folyamatosan feljegyzéseket készít, ugyanúgy, mint a szülőkkal folytatott megbeszélésekről. Nagyon sok tényszerű információval rendelkezik az érintett gyermekekről. A szülők számíthatnak arra, hogy a gyógypedagógus az információkat szigorúan bizalmasan kezeli. A külön fejlesztést igénylő gyermekekről, a foglalkozások tartalmáról és eredményeiről rendszeresen naplót vezet. Az egyéni foglalkozásokon olyan feladatokat ad a gyermekeknek, amelyeket az ő irányításával végez el a gyermek. Az egyéni foglalkozás lehetővé teszi, hogy a gyermek minden rezdülésére figyeljen. Megállapítja, hogy mit tudott jól megoldani a gyermek és milyen hibákat ejtett. A gyermek összteljesítményének elemzése alapján a további foglalkozások feladatsorait úgy építi fel, hogy azt a gyermek eredményesen meg tudja oldani. A foglalkozásokhoz olyan eszközöket, könyveket, filmeket, munkalapokat használ, amelyeket az adott gyermek tanulási problémáinak megfelelően válogat ki. A gyermek fejlődésével kapcsolatos tapasztalatai alapján ad tanácsot az osztálytanítóknak. Megbeszélnek, hogy a tanulócsoporthatban milyen típusú differenciált feladatokat lehet adni lépésről-lépésre a nehezen tanuló gyermeknek. A tanítótól nagyon fontos visszajelzéseket kap arról, hogy hogyan halad a gyermek az osztályban.

Tájékoztatás

A tanévek végén a gyógypedagógus, az osztálytanító és esetenként a szakértői bizottság egy-egy tagja megállapítják, hogy mennyire volt eredményes a gyermek integrált nevelése és milyen további teendőket tartanak szükségesnek a gyermek fejlődése érdekében. Erről a gyermek szüleit tájékoztatják, ill. meghallgatják a szülők tapasztalatait és közösen döntenek arról, hogy az integrált nevelés folytatható-e. A 4. vagy 5. osztály végén – a következő tanévek sokkal nagyobb követelményeire tekintettel (újabb tantárgyak belépése, gyorsabb haladás a tananyagban, az önálló tanulás szerepének növekedése, sok elvont ismeret megtanulása stb.) – meg kell állapítani, hogy milyen mértékben javult a gyermek tanulási képessége és el kell dönteni, hogy az általános iskola magasabb osztályaiban is megoldható-e a gyermek integrált nevelése. Vannak olyan nehezen tanuló gyermekek, akik a szakszerű pedagógiai, gyógypedagógiai

segítség és a szülők aktív közreműködésének köszönhetően képesek a többségi általános iskolában folytatni tanulmányaikat a 8. osztály befejezéséig. *Ha a gyermek intenzív fejlesztése nem oldható meg a többségi általános iskolában, akkor a külön tantervű általános iskolában fejezheti be iskolai tanulmányait.*

A tanító szerepe és feladatai az integrált nevelésben

Nevelő és szervező feladatok

Azok a tanítók képesek a nehezen tanuló gyermekeket integráltan oktatni és nevelni, akik diplomaszerező alapképzésük és szakirányú vagy más speciális továbbképzésük során megismerték, hogy milyen okai lehetnek a gyermekek közötti fejlődési különbségeknek és emellett elsajátították a különböző képességű gyermekek együttnevelésének pedagógiai eljárásait (pl. csoportszervezés, taneszköz-kiválasztás, feladattervezés, tanulásirányítás, egyéni értékelés, együttműködő készség a gyermek nevelésében közreműködő más személyekkel). – A tanítónak alaposan meg kell ismernie a nehezen tanuló gyermeket, a szülőket és a gyermek családi körülményeit; tudnia kell, hogy a család részéről milyen nevelési segítségre számíthat. A megfigyeléseiről és megbeszéléseiről feljegyzéseket készít annak érdekében, hogy nyomon tudja követni a gyermek fejlődésében bekövetkező változásokat. – A nehezen tanuló gyermek fogadására megfelelően felkészíti az osztály tanulóit. A gyermek ülőhelyét úgy választja ki, hogy bármikor könnyen kapcsolatba tudjon kerülni vele. Kiscsoportos munkák szervezésekor ügyel arra, hogy a nehezen tanuló gyermek megfelelő segítséget kapjon a csoporttársaitól. Az osztály minden tevékenységébe bevonja a gyermeket, és mindig olyan feladatot ad a gyermeknek, amit eredményesen el tud végezni. – Az órarendben megtervezi – a gyógypedagógussal –, hogy melyik tantárgyak óráin és milyen időközönként vegyen részt a csoport munkájában a gyógypedagógus.

A gyermek megfigyelése

Megfigyeli a gyermekek tanulási és figyelmi teherbíró képességét. Tapasztalni fogja, hogy a nehezen tanuló gyermeknél hamarabb jelentkeznek a *fáradtság és a túlterhelés* tünetei, mint a többi gyermeknél. *Ilyen tünetek:* a gyermek a felszólításokat lassabban érti meg, vagy egyáltalán nem érti meg; halmozódnak a figyelmetlenségi hibák és tévesztések; nehezebbé válik az olvasott szöveg megértése; a feladatok megoldásakor fontos feltételeket figyelmen kívül hagy; egyre hosszabb időre kalandozik el a figyelme; izeg-mozog, nyugtalan lesz; tanulási kedve (motivációja) egyre gyengül; a tanulás eredményessége rohamosan csökken stb. Ha a gyermeknél ilyen tüneteket tapasztal, megállapítja,

hogy ezt mi idézte elő. *Az okok között szerepelhet:* túl hosszú volt a figyelem igénybevételének időtartama; a feladat túl nehéz, vagy túl egyhangú volt; a gyermek rövid időt kapott a feladatok elvégzésére; a nyugodt munkát zavaró körülmények alakultak ki az osztályban; sikertelenségi élmények; a gyermek aktuális egészségi állapota, testi közérzete (szomjas, éhes, betegség lappang benne) stb.

Tájékoztató

A tanítónak időről-időre tájékoztatni kell az iskolavezetést, a nevelőtestület tagjait, a szülőket, hogy milyen eredményeket és problémákat tapasztal az integráltan nevelt gyermek fejlődésével kapcsolatban. A gyógypedagógussal minden héten megbeszéli a tapasztalatokat.

Az integrált nevelés eredményei

Család

A fentiekből látható, hogy a nehezen tanuló gyermek integrált iskolai nevelése nagyon pontosan összehangolt munkát, intenzív figyelmet kíván a pedagógusoktól és a szülőktől egyaránt. *Az integrált nevelés kizárólag akkor lesz eredményes, ha a nevelésben közreműködő személyek mindegyike vállalkozik erre, és folyamatosan együttműködnek a gyermek érdekében.* Lehetséges, hogy a családban új szokásokat, új nevelési stílust kell kialakítani. A családban a napi tevékenységeket – valamennyi családtag belátásával – úgy kell megszervezni, hogy a nehezen tanuló gyermek egészségesen tudjon fejlődni: legyen megfelelő a táplálkozása, eleget pihenjen, érdeklődésének megfelelő szabadidős programokon vehessen részt, türelmes és szeretetteljes bánásmódban részesüljön stb.

Óvoda és iskola

A tanító és a gyógypedagógus a szaktudásuknak megfelelően kiválasztják az egyéni fejlesztő és terápiás eljárások tárházából mindazt, amire az adott gyermeknek szüksége van. Az egyéni fejlesztés és az integrált nevelés eredményeinek beéréséhez sok időre van szükség. Ezért a legpróbb eredményre is oda kell figyelni (pl. az óráközi szünetekben együtt játszik a társaival, házi feladatát minden nap elkészíti, megtanulja az iskolai viselkedés elemi szabályait, kevésbé figyelmen kívül az órákon stb.) és a gyermekkel érdemes észrevétni, hogy milyen új dolgokat tanult meg. A gyermekkel való folyamatos törődés, a gyermek tanulási kedvének felkeltése és ébrentartása, egyes testi rendellenességek korrigálása (pl. a látás vagy hallás javítása szakorvos előírásai szerint; a fogak hibáinak rendbehozása, a mozgásszervi betegségek gyógyítása ugyancsak szak-

orvos által stb.), az egészségi állapot megőrzése együttesen azt fogja eredményezni, hogy tanulási eredménye és viselkedése megjavul. Ismételten hangsúlyozni kell: mindez nem magától történik, hanem nagyon sok munka, odafigyelés, gondoskodás és magas szintű szaktudás eredményeként érhető el.

A nehezen tanuló gyermekek eltérő tantervű általános iskoláiban tanító gyógypedagógusok számára az egész tanítási nap rendelkezésre áll a gyermek intenzív fejlesztéséhez. Emellett nevelő munkájukkal nem ritkán azt is kiegyenlítik, amit a család valamilyen ok miatt – ideiglenesen vagy tartósan – nem tud megadni (pl. tanulássegítés, biztatás, elismerés, viselkedési és higiénés szokások kialakítása, szociális támogatások megszerzése stb.)